

REZERVA FEUDALĂ ȘI MĂRIMEA REALĂ A CLĂCII PE MOȘIA CRISTINEȘTI (ȚINUTUL DOROHOI) ÎN ANUL 1833

IOAN MURARIU

Puternica dezvoltare a agriculturii, care s-a constatat în feudalismul târziu în toate țările române, nu poate fi înțeleasă deplin dacă nu se iau în calcul rezerva boierească și relațiile noi ce s-au statornicit între boieri (sau arendași) și țăranii clăcași. În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, pe măsură ce țările române se integrau tot mai hotărît în circuitul european, iar boierii, în pas cu cerințele epocii, își creau rezerve tot mai întinse pe moșii, claca stabilită la mijlocul secolului prin reformele lui Constantin Mavrocordat a devenit necorespunzătoare. Trebuiau stabilite alte raporturi între boieri și clăcași.

Pentru Moldova aceasta s-a realizat prin *Așezămîntul* lui Grigore Ghica din 1766, potrivit căruia cele 12 zile de clacă (numai pentru țăranii de lângă graniță) urmau să se facă cu nart¹. Introducerea nartului, adică a normei zilnice de lucru, demonstrează atît interesul boierilor de a produce cît mai multe cereale-marfă, de a fi prezenți cît mai activ pe piața internă și externă, cît și întinderea tot mai mare a rezervei feudale, care cerea un volum de muncă sporit.

Deși introducerea nartului a mărit, în mod deghizat, numărul zilelor de clacă prestate de țărani, totuși boierii n-au fost mulțumiți. Dovedă stau încercările lor din anii 1775 și 1805 de a cere zeciuiala zilelor de clacă (adică 36 zile pe an). Deși n-au obținut zeciuiala zilelor cerută, boierii au reușit, totuși, la începutul secolului al XIX-lea, să micșoreze mult suprafețele de fînețe și pășuni atribuite țăranilor.

În primele decenii ale sec. al XIX-lea rezerva boierească în Moldova a crescut continuu și direct proporțional cu antrenarea moșiilor în circuitul pieței interne și europene. După părerea noastră, creșterea rezervei a fost posibilă nu numai datorită intensificării, prin nart, a obligațiilor țărănești, ci și datorită sporului general de populație — constatat în toate așezările — și apariției unor sate noi. Sînt dovezi că în anul 1819 rezerva de pe unele moșii ajungea la 1/3 din terenul arabil³. În anii

1 GHEORGHE PLATON, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în problemele istoriei moderne a României* (în manuscris), p. 249.

2 A. OȚETEA, *Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1977, p. 17.

3 GH. PLATON, *op. cit.*, p. 260.

următori, rezerva de 1/3 s-a generalizat, dar în Țara Românească. boierii, trăind mai mult din dijme și slujbe, nu și-au constituit rezerve întinse pînă la Regulamentul Organic. Ei participau pe piață doar cu cerealele obținute din dijme și, din această cauză, erau mai slabi, din punct de vedere economic, decît boierii moldoveni. Acest adevăr se va constata, de altfel, și în timpul revoluției române de la 1848.

Documentele interne arată că la introducerea Regulamentului Organic — care nu constituie o cotitură în ce privește relațiile agrare — rezerva boierească în Moldova depășea 1/3 din pămîntul arabil și din fînețe. Vom analiza un document păstrat în filiala Iași a Arhivelor Statului și care ni se pare foarte semnificativ în această privință. Este vorba de o *învoială* care a fost încheiată la 18 decembrie 1832, pentru muncile din anii următori, între clăcașii din satul Cristinești, ținutul Dorohoi,, și stăpînul acestei moșii, marele vistiernic Iordache Roset Roznovanu⁵. Situația va fi fost aceeași și pe celelalte moșii, pe care acest mare boier le stăpînea în mai multe ținuturi din Moldova.

- „Învoiala” între clăcași și „vecinicul stăpîn” prevedea următoarele :
1. Proprietarul să le lase terenul din jurul caselor ; casele izolate să poată fi strămutate de boier în sat, pentru a le fi mai ușor „celor ce aleargă cu feluri de poronci ; țăranii care vor cultiva legume pentru piață să dea „legiuita dijmă, din zăce una“.
 2. Țăranii să primească pămînt de arat, în felul următor : Din totalul suprafeței arabile proprietarul să oprească pentru el 40 fâlcii (adică vreo 60 hectare). Ce rămîne, să se împartă în trei părți, din care 1/3 să fie a stăpînului și 2/3 ale țăranilor ; țăranii să care la arie plînea albă, iar păpușoi la coșerele pe care tot ei le vor face ; păpușoi să fie prășiți de două ori.
 3. Boierul va da țăranilor, în anumite condiții, imaș pentru pășunatul vitelor și oilor.
 4. Fînețele de pe moșie să se împartă astfel : întîi boierul să-și rețină 40 fâlcii (circa 60 ha), apoi ce rămîne să se împartă în trei părți egale, dintre care o parte „să va uni către celi patruzăci fâlcii“ — și aceasta va fi suprafața totală a boierului — iar celelalte două părți vor fi împărțite țăranilor.

Se observă că rezerva boierească depășea 1/3 nu numai din terenul arabil, ci și din fînețe. Înseamnă că moșia marelui vistiernic Iordachi Roset Roznovanu era puternic antrenată nu numai în comerțul cu cereale, ci și în cel cu animale și fin.

Tot la acest punct se arată că țăranii clăcași vor plăti în bani dijma din fin („cîte șaisprăzăci parale de un stîngen domnesc“).

Pentru cele arătate mai sus, sâtenii se obligau :

1. Să are și să însămințeze (cu sămînța stăpînului) rezerva boierească mai mult cu 60 ha decît 1/3), în felul următor : cîte 30 prăjini de

⁴ *Ibidem*, p. 252.

⁵ Arh. St. Iași, fond *Documente*, P. 433/132. Documentul se păstrează sub forma unei copii scrise, pe 7 pagini, la 1 septembrie 1843. Pînă la sfîrșitul sec. al XVIII-lea această moșie a fost stăpînită de către mănăstirea Sucevița din județul Suceava.

perechea de boi⁶, jumătate primăvara și jumătate toamna. Înclinăm să credem că, din moment ce arătura se făcea în mod egal în cele două anotimpuri, suprafața însămînțată cu păioase va fi fost aproximativ egală cu cea însămînțată cu plante prășitoare. Aceasta ne va ajuta, mai departe, la calcularea clăcii și producției de cereale pentru piață.

2. Tot gospodarul se obligă a-i prăși stăpînului cîte 40 prăjini de păpușoi, de cîte două ori, a-i culege, desfăca și căra la coșere să-i secere 40 prăjini de piine albă, să o care la arie și să o pună în girezi. De va cere trebuință, tot clăcașii vor împrejmuia aria și vor face coșerele pentru păpușoi.

Cele menționate la punctul 2 constituie încă o dovadă că pe rezerva boierească păioasele ocupau o suprafață egală cu porumbul.

3. Fiecare gospodar să-i cosească anual boierului cîte 100 prăjini de iarbă, pe moșia Cristinești, sau pe altă moșie, pînă la patru ceasuri depărtare (menționăm că Iordache Roset Roznovanu avea trei moșii într-un trup : Cristinești, Ibănești și Măgura). Tot ei vor aduna finul și-l vor clădi în stoguri.
4. Țăranul ce are doi boi va transporta la Iași, sau în altă parte, cîte două mierțe de cereale (308 kg) și un car de cereale de la arie pînă la hambar. Cei fără boi vor bate cîte cinci mierțe de popușoi (770 kg) „din popușoi stăpinești“, sau vor lucra cîte trei zile din răsărit pînă în asfințit.
5. Gospodarii cu doi boi, sau mai mulți, vor căra la casa boierească două cară de lemne din pădure. Cei fără boi de muncă vor bate cîte trei mierțe (462 kg) de popușoi pentru stăpîn sau îi vor lucra cîte două zile. De asemenea, stăpînul va primi de la fiecare țăran cîte o găină iarna, un pui vara, apoi cîte zece ouă de la țăranul fruntaș, cîte șapte de la mijlocăș și cîte cinci de la codaș.
6. Fiecare soție de clăcaș va toarce anual cîte 200 dramuri de in sau cînepă (adică 640 grame).
7. Țăranii vor plăti boierului, în fiecare an, cîte 16 parale de fiecare stup de albine.
8. Pînă la Sf. Gheorghe vor împrejmuia cu garduri atît țărinile lor, cît și pe ale stăpînului, pentru ca să nu se „pricinuiască vreo păgubire în rîndul sămănăturilor“.
9. Țăranii vor repara gratuit acareturile de pe moșie.
10. Fiecare gospodar va presta anual cîte patru zile de clacă „cu minile, din răsărita soarelui și pînă la apus, cu odihna cuviincioasă“.
11. Prăjina de măsurat pămîntul să fie lungă de „douăzeci și patru palme domnești, după ponturile ocîrmuirii“.
12. Țăranii să nu aibă voie a aduce băutură de prin alte părți, ci să o cumpere numai de la arendaș.
13. Țăranii se obligă să dea „pi toată noaptea străjeri“ pentru paza casei stăpînului, a unui ratoș, precum și a crîșmelor de pe moșie.

⁶ Unii țărani aveau doi boi de muncă, alții patru, iar alții nu aveau deloc. Presupunem că, în medie, revenea o pereche de boi de muncă pe o familie de clăcași.

14. Cînd boierul va avea nevoie, țărani să-i facă arături, primind fiecare de la acesta cîte 10 lei pe lună, hrană și două perechi de opinci.

Observăm că rezerva boierească, fiind foarte întinsă, nu putea fi cultivată numai prin obligațiile de clacă. De aceea vistiernicul folosea, într-o măsură, și munca salariată.

15. Țărani nu vor putea tăia lemne din pădurea boierească, fără știrea vechilului moșiei.

După cum se vede, acest document nu amintește nimic de mărimea rezervei, nici a clăcii, nici a producției obținută pe rezervă. Dar toate acestea *se pot afla prin calcule*.

În 1832, potrivit catagrafiei din acel an, în satul Cristinești trăiau circa 240 familii de clăcași. Aceștia trebuiau să-i prășească stăpînului cîte 40 de prăjini, deci în total 5.600 prăjini, adică 100 hectare. Dacă, așa cum am menționat mai sus, păioasele ocupau o suprafață la fel de mare, înseamnă că *rezerva de teren arabil era de circa 200 ha*. aici se includ și cele 60 de ha. reținute de stăpîn înaintea împărțirii în trei a moșiei).

Deoarece rezerva cuprindea partea cea mai fertilă a moșiei, nu exagerăm cînd afirmăm că producția la ha era de 1.000 kg la porumb și 800 kg la grîu. Deci de pe 100 ha cultivate cu popușoi, proprietarul a putut obține 100 tone (circa 325 chile de Galați), iar de pe aceeași suprafață cu grîu, 80 tone (260 chile). Aceste cereale puteau fi vîndute în târgurile Herța și Dorohoi, care erau la numai 9 și, respectiv, 18 km distanță. Cum chila de popușoi (308 kg) se vindea cu circa 30 lei, iar cea de grîu cu circa 40 lei, rezultă că stăpînul a putut încasa 9.750 lei pe popușoi și 10.400 lei pe grîu. Așadar, acest boier a putut obține, în anul 1833, importanta sumă de 20.150 lei din vînzarea cerealelor de pe rezervă.⁷ Nu am avut în vedere consumul familiei boierești, și nici necesarul de sămînță pentru anul următor, considerînd că acestea au putut fi acoperite din dijma percepută de pe cele vreo 280 hectare date țăranilor în folosință.

În continuare vom încerca să stabilim, cu aproximație, mărimea reală a clăcii pe moșia Cristinești.

1. Aratul, însămînțatul și grăpatul a 30 prăjini se puteau face în *două zile* de muncă.
2. 40 prăjini de popușoi se puteau prăși în 8 zile. Două prașile cereau țăranului *16 zile*.
3. Culesul, desfăcatul și căratul popușoilor de pe această suprafață se puteau face de o persoană în *7 zile*.
4. Suprafața de 40 prăjini cu păioase putea fi secerată de un om în 8 zile ; căratul la arie, punerea în girezi și îngrădirea ariei mai cereau *două zile*. Total *10 zile*.

⁷ Pe această moșie, încă de pe la anul 1800 veniturile din agricultură erau cam tot așa de mari ca și cele din sectorul zootehnic (vezi ELENA MOISUC, *Cîteva date economice privind moșiile din Moldova ale fondului bisericesc bucovinean*, în *Revista arhivelor*, anul L, vol. XXV, nr. 1/1973, p. 8.

5. Un cosaș putea să cosească 100 prăjini de iarbă — după părerea noastră — în 5 zile. Adunatul finului, punerea în girezi și îngrădirea acestora mai cereau — unei singure persoane, desigur — încă cel puțin 3 zile. Total 8 zile.
6. Un transport de cereale pe distanța Cristinești—Iasi se putea face, cu boii, în circa 3 zile (nu punem la socoteală și cele trei zile de la întoarcere).
7. Două cară de lemne puteau fi aduse din pădure într-o zi.
8. Torsul a 200 dramuri (640 grame) de in sau cânepă se putea efectua într-o zi.
9. Credem că fiecare țăran trebuia să muncească măcar două zile primăvara la împrejmuirea țarinei boierești.
10. Încă o zi pe an trebuia să ajute la repararea acareturilor pe moșie.
11. La punctul 10 din „învoială“ se arată că, deosebit de toate acestea, fiecare țăran mai trebuia să presteze „cu minile“ câte 4 zile de clacă.

Prin adunarea cifrelor de mai sus rezultă că claca reală a unui țăran de pe moșia Cristinești era de 55 zile pe an, deci mai mult decât zeciuală zilelor cerută de boieri în 1775 și 1805. În acest calcul nu am inclus și cele vreo 5—6 nopți pe an, când clăcașul va fi fost obligat să păzească ratoșul, crișmele de pe moșie sau casa boierească.

Avind în vedere acest cuantum al clăcii, precum și folosirea muncii salariate, într-o anumită măsură, putem afirma că moșia Cristinești — ca și celelalte din Moldova — devenise o întreprindere agricolă producătoare de cereale-marfă.

În încheiere, pe baza informațiilor din „învoială“, vom încerca să stabilim suprafața totală a terenului arabil, precum și cea acoperită cu finețe.

Am arătat că rezerva boierească de teren arabil era de circa 200 ha. În această cifră se cuprind 60 ha ce n-au fost incluse la împărțirea în trei a moșiei, și 140 ha ca treime a suprafeței împărțite. Rezultă de aici că țăranilor li s-au împărțit 280 ha, iar suprafața totală arabilă a moșiei (fără grădinile din jurul caselor) măsura 480 ha.

Presupunem că 28 văduve, patru preoți și patru bătrâni și nevolnici înregistrați în catagrafia din anul 1832 nu aveau obligația de a cosi iarbă pentru boier. Ceilalți, adică 106 gospodari, i-au cosit vistiernicului 10.600 prăjini de finaț, adică 189 ha. În această cifră se cuprind cele 60 ha de finaț reținute de stăpîn înaintea împărțirii, precum și 129 ha care formau 1/3 din ce s-a împărțit. Înseamnă că țăranilor li s-au împărțit 258 ha care, împreună cu cele 189 ha ale boierului, formau întreaga suprafață a finețelor : 447 ha.

Din aceste calcule rezultă că în anul 1833 suprafața arabilă de pe moșia Cristinești era ceva mai mare decât suprafața acoperită cu finețe.

Informațiile din „învoială“ nu ne permit să calculăm suprafața imasului, și nici a pădurii din nord-vestul acestei moșii.

În urma celor prezentate pînă aici se poate afirma că în anul 1833 un țăran clăcaș de pe moșia Cristinești, ținutul Dorohoi, a efectuat

circa 55 zile de muncă în folosul stăpînului. Această cifră nu rezultă din „învoiala încheiată între părți în decembrie 1832, ci din calculele noastre. De aceea trebuie considerată ca aproximativă (ca și celelalte cifre și procente rezultate prin calcul).

În același an, 1833, rezerva boierească de teren arabil reprezenta 41,66% din total (200 ha față de 480 ha). De asemenea, vistiernicul Iordache Roset Roznovanu stăpînea 42,28% din totalul fineților (189 ha din 447 ha) și 33,3% din imaș.

Toate acestea dovedesc că moșia Cristinești — ca și celelalte din Moldova — era, la începutul epocii regulamentare, puternic antrenată în producția de mărfuri pentru piața internă și externă.

LA RÉSERVE FÉODALE ET LA CORVÉE RÉELLES SUR LE DOMAINE DE CRISTINEȘTI (DÉPARTEMENT DE DOROHOI) EN 1833

R é s u m é

Pendant la IIIe décennie du XIXe siècle, la corvée officielle en Moldavie était de 12 jours par année. En réalité, le paysan devait travailler une certaine surface de terre à partir des semailles jusqu'à la récolte. Une telle surface ne pouvait être travaillée que durant bien plus de jours que 12.

Ayant pour point de départ un document d'archives, l'auteur conclut qu'en 1833, sur le domaine de Cristinești du pays de Dorohoi (au nord de la Moldavie), la corvée réelle était de 55 jours.

Selon les calculs de l'auteur, la réserve féodale de ce domaine représentait 41,66% du terrain arable, 42,28% des prairies et 33,3% du pâturage.

ANEXA

CRĂSTIENEȘTII

„Anul 1832, dec[embrie] 18. Pentru că ne aflăm lăcuind pe moșie Crăstianeștii, ce să află la ță[n]u[tu]l Dorohoiului, a dum[nealui] boierului vist[iernic] Iordachi Rosăt Roznovanu, și pentru că la toate cele trebuincioasă întru pitrecere viețuirii noastre ne înlesnim de pe însuși această moșie, și noi și dobitoacele noastre, și pentru că și pîn acum am avut învoieli cu vecinicul nostru stăpîn pentru adetul moșiei și lucrul boerescului, cu care învoeli cunoscînd multă mulțămire și liniștire, noi, tot satul, bătrînii și tinerii socotit-am cu multă luare aminte că pentru a avé și de acum pî vremi viitoare tot aceeași mulțămire și liniștire ce am avut și pîn acum, avînd priviri înaintea ochilor de ceea ce are să ne

dea nouă stăpînul, și de ceea ce avem să dăm noi stăpînului, într-un glas ne-am învoit cu vecinicul nostru stăpîn pentru tot lucrul boierescului fișticăruia an și adetul pămîntului, care învoială să-și aibă putere și lucrare ei în curgere de¹ înainte, ce să încep de la viitorul an Sf. Gheorghe 1833 și să sfîrșesc la Sf. Gheorghie a anului, adică :

1—iu. Dum[nealui] boierul, vecinicul stăpîn, ne va slobozi locul casălor noastre și cu² de prin pregiur precum să află astăzi, fără a fi supărați noi cu vreun fel de strămutare din locul acesta, iară casăle ce vor fi cu depărtare de stat, voind dum[nealui] a le mai strînge la un loc, noi să nu avem nici un cuvînt de pricinuire, fiind și pentru împuținare ostineli celor ce aleargă pin sat cu feluri de poronci, slobozindu-ne dum[nealui] și locul de grădină ca să putem face legumi pentru casnica trebuință, iarăși fără a fi supărați de legiuita zăciuială, iară acei ce vor avè pomi roditori și vor face și legumi pentru neguțătorie, vor da legiuita dijmă din zăce una, aducînd-o unde ne va însămnna vechilul moșiei.

2—le. Dum[nealui] ne va da pentru hrana viaței noastre pămînt de arat în chipul următor : adică, măsurîndu-să tot locul ce este de arat pi această moșie, atîta stăpînesc, cît și al nostru, să va pune la un loc, apoi să va scoate întăi den tot acest patruzăci fâlcî ce s-au socotit acum a fi mai mult decît ni să cuvine după stare noastră și să va da stăpînului, și din celalalt loc rămas vom lua noi două părți și stăpînul a treia parte, care o va uni cu aceli patruzăci fâlcî, iară părțile noastre împărțindu-ni-le vechiului dum[nealui] la vreme primăverii și la locurile ce ni să va cuveni după gloata fișticăruia gospodari, să avem a lucra bine pămîntul, precum să cuvine gospodărilor celor buni, fără a lăsa haturi pentre ogoară, sau fără a lăsa pâlcuri de spini, ca prin acest chip să nu folosim mai bine din rodul lui, dînd vecinicului stăpîn numai legiuita zăciuială, care zăciuială pîne ce albă să avem a o căra la arie unde ne va poronci vechilul dum[nealui], făcînd-o stoguri sau girezi, iară popușoi să avem a-i căra la coșărul ce să va face iarăși de cătră noi, cînd va cere trebuința, și asămîne să va urma și de cătră acei ce vor avè sămănat într-acest pămînt legumi² sau orice fel de zarzavaturi, îngrijîndu-ne noi mai cu osăbire ca popușoi ce-i va ara fișticare să aibă a-i și lucra bine, prășindu-să de două ori și necutezînd nici întru un fel a lăsa fânaț, căci dovedindu-să o urmare ca aceasta păgubitoare pentru stăpîn, atunci acei popușoi ce vor rămîne ne-prășii să fie socotiți în numărul fânațului ce să va cuveni să ei acel cu popușoi într-acel an, iară pentru alt an acel ogor să să iei și să să dè acelor ce-l vor putè lucra.

3—le. Imașul ce să găsaști astăzi pascîndu-să de cătră vitili noastre, să va pășuna și de acum înainte tot de cătră vitili ce vom avè, pascînd și dum[nealui] boierul, sau vechilul dum[nealui], întru o a treia parte din acest imaș ce să cuvine dum[nealui], vitele ce va avè pentru casnica trebuință, și să nu fim supărați nici cu un fel de plată

pentru pășunat. Iară acei ce vor avè de la douăsprezece vite mari de cislă(?) înainte și să vor pășuna în imașul satului vor plăti cîte cinci lei de una, asămîne și pentru oile noastre ci să vor pășuna întru acest imaș, ori la un loc cu vitele celi mari, ori osăbit, fiindcă aceste vite sîlnicesc creștire rodului cîmpului mai cu osăbire decît alti dobitoace, și mai ales fiind și obicei vechi în pămîntul Moldovei ca să sî învoiască cu stăpînul moșiei pentru pășunat, să fie îndatoriți stăpînii oilor a se plăti vecinicului stăpîn pentru varatic cîte șaisprizăci parali de oaia mînzare(?) și cîte opt parale de oaia starpă, cu mieii dintr-acel an, făcîndu-să această numărătoare la vreme cînd să vor alege mieii și să vor așaza oile la stîină pi brînză, cînd tot atunce vom plăti și banii cuveniți pentru pășune, iară acei cari nu vor avè vacă cu lapte și vor avè pâr la zăce oi mulgătoare, nu vor plăti nimic pentru varatic.

1—le. Dum[nealui] boierul să aibă a ne mai da și iarbă de cosît pentru hrana dobitoacelor noastre de piste iarnă în chipul acesta, adică măsurîndu-să tot locul de coasă de pe această moșie, să sî scoată întăi patruzăci fălci stăpînului, aceea ce s-au socotit că este mai mult decît ni sî cuvine nouă, și acel mai mult loc cît va rămîine să sî dei în trei părți, însă una parti iarăși a stăpînului, care să va uni cătră celi patruzăci fălci, și două părți să rămîie a noastre, cari aceste două părți de pămînt, mai înainte de a veni vreme coasăi să ni sî împărtaşcă de cătră vechilul moșiei după stare dobitoacelor fieștecăruia sătean, dîndu-să și acelor ce nu vor avè nicicum dobitoace cîte una falce de tot capul de gospodărie. Și pentru legiuita dijmă nu vom fi supărați a o da în fin, ci să avem a o plăti în bani, cîte șaisprezăci parale de un stîngen domnesc împregiur, și așa, întru acest chip, legînd acești patru ponturi de mai sus arătați datoriile dum[nealui] boierului cătră noi, care acești priivesc la adevăratul folosul nostru, ne îndatorim și noi cătră dum[nealui] boierul cu tălmăcire legăturilor ponturilor de mai gios însămnate pentru ceea ce avem să lucrăm și să dăm de pe fieșticare an.

1—le. Fieșticare lăcuior sătean șazători pi această moșie să aibă a face d[sale], pentru cîți boi giugani va avè, cîte treizăci prăjini de păreche, și întru asămîne îndatorire este și un plug cu² lui, ca unul ce-ș trage sînbria stăpînul ce-l are ca și pentru boi, care arătură să avem a o faci giumătate toamna și giumătate primăvara și, într-un cuvînt, ori în ce vreme va avè trebuință, și a o sămăna și a o grăpa bine, dîndu-ne stăpînul numai sămînța. Și la arătura de primăvară, urmînd trebuința a să face și cu fin, aceste datorii vom împlini noi, ca unii ce ne tragem hrana dobitoacelor de piste iarnă de la dum[nealui].

2—le. De tot gospodarul să fim datori a prăși cîte patruzăci prăjini popușoi și a săcera iarăși cîte patruzăci prăjini pîine albă, care popușoi prășindu-se bine cîte de două ori, să avem a-i culege și a-i pune în coșăre, făcînd tot noi și coșăriul, cînd s-o cere trebuința.

Asămine și piine albă, săcerîndu-o, să o avem a o căra cu trăsurile noastre la arie și a o clădi în stoguri sau girezi și, cerînd trebuința a să îngrădi și aria, tot a noastră datorie să fie.

3—le. De tot gospodarul să avem a cosi una sută prăj[ini] de iarbă, a o aduna și a o pune în stoguri sau girezi și, cerînd trebuința de a să și îngrădi, tot noi să avem a împlini și datoria aceasta. Iară dacă pi moșia aceasta nu va fi loc de cosît, să avem a merge și pi alți moșii, în depărtare pîn la patru ceasuri.

4—le. De toată păreche de boi giugani ce va avè, fiîștecare gospodar să aibă a duce pe fiîștecare an cîte două merți de piine la Eș podvoadă, sau și aiure, în depărtare acestui loc, iară încercîndu-să cu alt fel de material, să va pune după putere boilor, și acei fără boi să nu să supere de a duce podvoadă, ce în locul podvezii vor bati cîti cinci merți popușoi din popușoi stăpînești, sau vor lucra cîti trii zăli pe fiește care an, din răsărita soarelui pîn la apus. Asămine, toți gospodarii cu boi vor fi datori a aduce de la arie stăpînească de piine, gata ce va fi treirată, cîte un car la handbarul stăpînesc din sat, iară cei fără boi să nu să supere.

5—le. De tot gospodarul ce va avè doi boi, sau și mai mulți, să fie datori a aduce pi tot anul pre la casa boierească în sat, sau și pre în depărtare acestui loc, cîte două cară di lemni cari, măsurîndu-să, să fie două palme domnești, din pădure ce ne va da stăpînul. Iară acei fără boi nu să vor supăra a duce lemne, ce în locul lemnilor vor bati cîte trei mierți popușoi din popușoi boierești, sau vor lucra cîte două zile din răsărita soarelui și pîn la apus și, osăbit, iarăși, de toată casa vom da cîte o găină iarna și un pui vara și cîte zece ouă de frunțas i șapte de mijlocaș și cinci de codaș.

6—le. De tot gospodarul vor toarce fimeile noastre cîte două sute dramuri în sau cînepă, care lucrîndu-să bine și după proba ce ne să va da, să avem a-l întoarce înapoi iarăși în mărimea cîntarului după cum să va priimi.

7—le. Pentru stupi ce va avè fiîșticare din noi, fiînd obicei vechi a să da stăpînului din cincizăci unul pe an, care după prețurile ce să politicesc acum un stup, nu este mai gios decît douăzeci lei, luînd de temei aceasta, ne-am învoit ca să dăm în bani cîte șaisprezăci parale de stup, căci atîta să cuvine analoghisînd douăzeci lei pi cincizăci stupi, care stupi numărîndu-să la vreme ce vor sta de roiște, tot atunce să fim datori a plăti și banii.

8—le. Gardurile țarinii, atîta a noastre, cît și aceli stăpînești, să fim datori a le încheia pîn la Sf. Gheorghie cu șanțuri sau garduri, ca nu dintru aceasta să să pricinuiască vreo păgubire în rîndul sămănăturilor.

9—le. Acareturile ce sînt pe această moșie, datori să fim a le mere-metisi în orice vreme va cere trebuința, fără a să ține în samă din tocmelili celealalte ce sînt cuprinsă prin învoiala aceasta.

- 10—le. Cîte patru zăli ce sînt obicinuite a da clăci fieştecare gospodar pi an, să avem a le face şi noi, cu minile, din răsărita soarelui şi pînă la apus, cu odihna cuviincioasă, care clăci, cerînd trebuinţa de a mergi cale de trei sau patru ceasuri la altă moşie, să fim datori a merge. Iară dacă vre unii din noi să vor lenevi cu mîinili, clăcile aceste, şi nu va fi spre mulţămire vecinicului stăpîn a moşiei, atunci unora ca acelora li să va da în măsură loc de lucru potrivit cu aceea ce lucrează un bărbat gospodar la casa lui.
- 11—le. Prăjina cu care să va măsura pămîntul, atît acel ce vom lucra noi stăpînului, cît şi acel ce ni-l va da nouă stăpînul, să fie de douăzeci şi patru palme domneşti, după ponturile ocîrmuirii.
- 12—le. Nici un fel de băătură să nu fim slobozi nimeni a aduce din alte locuri străine, ci să avem a cumpăra numai de la orînda de pe moşia dum[nealui]. Iară din împotrivă, urmînd cineva din noi a aduce băătură, unul ca acela nu numai să fie îndatorit a plăti orînda pe acă băătură îndoit, dar să să şi pedepsească, pentru pilda şi altora, îndatorindu-să însă ca şi orîndarul satului să aibă în toată vreme băătură bună, măsuri drepte, şi să o vîndă cu preţul ce să va politici şi pe la alte moşii mari boiereşti înmegieşite.
- 13—le. Să avem a da pi toată noapte străjeri la casa stăpînească şi un străjer la ratoşu din drum, precum şi la celilalti crîşme de pe moşie, cînd va cere trebuinţa, care străjeri să fie oameni de samă şi vrednici de a păzi aceste binali.
- 14—le. Avînd dum[nealui] boierul trebuinţă de plugari, ori primăvara, ori toamna, să fim datori a da dum[nealui] plugari trebuincioşi, căroră să le plătească cîte zăce lei pe lună de rînd, ce să tălmăceşte cu sărbători şi cu vremi răli la un loc, i hrana trebuincioasă a plugarilor, şi cîte o pereche de ochinci primăvara, şi cîte o păreche toamna, i cîte două zîli arătură primăvara şi una toamna, şi aceşti plugari plugari³, mîrginindu-să întru această tocmală, vor umbla la plug atît primăvara, cît va cere trebuinţa vechilul dum[nealui] boierului, cît şi toamna.
- 15—le. Pădure de pe această moşie să aibă a să păzi şi de acum înainte cu pădurari cuviincioşi, precum s-au păzît şi pîn acum, neîndrăznind nimeni din noi a intra în pădure şi a tăia niscaiva lemne, fără ştire vechilului moşiei stăpînului.

Aceşti fiind şi datorii noastre pentru fiiştecare an cătră dum[nealui] boierul, vecinicul nostru stăpîn, ne legăm prin învoiala aceasta ca să avem a le urma fără cel mai mic cusur. Căci din împotrivă, acel ce va face cea mai mică sminteală, să aibă a plăti în bani fieştecare² cu preţul ce să va politici în acea vreme, fără a avé cel mai mic cuvînt de răspuns, şi spre credinţă, neştiind carte, ne-am scris numile şi am pus degetile, rugînd şi pi cineasta is[prăvnicie] prin deosăbită jalbă de au încredinţat învoiala aceasta, pentru ca să-şi aibă tărie şi putere ei în toată vremea vadeli arătate, şi în tot locul, fiind iscălită de opştiia lăcuiitorilor acelui sat cu punere degetilor.“

Is[prăvnicia] țăn[u]t[ului] Dorohoi

„Viind și la Isprăvnicie unii din lăcuitorii iscăliți prin această învoială și arătînd cum că esti făcută cu bună primire lor, după care au a da întocmai² în urmare cerirelor prin jalbă, s-au încredințat și de cătră Is[prăvnicie], 1833, ghenarie 3-a.

Iscălit Gherghel ban

Locul
peceții

Această copie, scoasă de pe învoiala lăcuitorilor din Crăstinești, și fiind întocmai, să adeverează. 1843 săpt[em][v[rie] 1“. ⁴

1 Loc gol în document

2 Cuvînt ilizibil

3 Cuvîntul „plugari“ e scris de două ori.

4 Arh. St., filiala Iași, fond *Documente*, p. 433/132

